

Отже підручник можна вважати інтегрованим (інтегруючим), якщо за його допомогою відбувається взаємне узгодження, об'єднання в єдине ціле ізольованих частин змісту освіти у межах одного навчального предмета.

Якщо розроблення навчального предмету/курсу відбувається через виявлення зв'язків між компонентами у контексті інтегруючої ідеї, і результатом такого об'єднання є цілісна система з якісно новими властивостями, і в структурі якої зберігаються індивідуальні властивості вихідних елементів, то такий курс є інтегрованим. Підручник у такому разі називається підручником інтегрованого курсу.

Ключові слова: інтегрований підручник, інтегрований курс.

Список літератури

1. Лист МОН №1/11-402 від 11.01.2018 року «Потенційним авторам щодо підготовки підручників для 1 класу закладів загальної середньої освіти». [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://drive.google.com/file/d/1ZbyGue9XfwLWQRAq5XKpy5NFtJVzGu6S/view>
2. Фізика і астрономія (профільний рівень) : підруч. для 11 кл. закладів загальної середньої освіти / Т.М.Засекіна, Д.О. Засекін. – К. : УОВЦ «Оріон», 2019. – 304 с. : іл.
3. «Я досліджую світ» підручник для 2 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах) Бібік Н. М., Бондарчук Г. П. (Частина 1); Корнієнко М.М., Крамаровська С.М., Зарецька І.Т. (Частина 2). – Х. : Ранок, 2019.

Ільченко В. Р.,

*доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України,
завідувачка відділу інтеграції змісту загальної середньої освіти
Інститут педагогіки НАПН України, м. Київ, Україна*

Гуз К. Ж.,

*доктор педагогічних наук,
провідний науковий співробітник відділу інтеграції змісту загальної середньої освіти,
Інститут педагогіки НАПН України, м. Київ, Україна*

ПІДРУЧНИК ЯК ЗАСІБ ДОСЯГНЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ТА СПРАВЕДЛИВОЇ ОСВІТИ

Головними гаслами, що визначають розвиток національних систем освіти країн Європейського Союзу у XXI ст., є ефективність та справедливість; під такою освітою розуміють освіту зміст якої доступний всім учням і засвоюється всіма учнями [1]. На забезпеченні якісної та справедливої освіти наголошує наказ президента «Про цілі сталого розвитку» [2].

Модернізація шкільної освіти, підвищення її ефективності, досягнення «справедливості» має відбуватися в напрямку зменшення її фактологічності, сегментованості, переорієнтації на засади освіти для сталого розвитку, яка відрізняється від традиційної моделі освіти перш за все тим, що надає можливість учням на кожному етапі навчання долучитися до формування цілісної наукової картини світу та вивчати, досліджувати своє довкілля – середовище життя, щоб оволодіти здатністю берегти його для майбутніх поколінь.

Серед інструментів формування цілісної наукової картини світу, забезпечення спілкування учнів із середовищем життя в навчальному процесі має бути, перш за все, підручник. Кожен підручник, незалежно від того, зміст якого компоненту, якої освітньої галузі він реалізує, має втілювати в змісті ідеї освіти для сталого розвитку та ідеї Нової освіти XXI ст., проголошені Римським клубом (2018). Центральними поняттями Нової освіти є – цілісне світорозуміння, холістичний світогляд молодих поколінь, взаємодія дослідника з об'єктом

дослідження [3], тобто вони пов'язані з поняттям освіти для сталого розвитку і мають бути втілені разом з ними в усіх документах, які визначають зміст освіти в Державному стандарті, навчальних програмах, підручниках, посібниках для учнів і вчителів. Разом з вище означеними поняттями у всіх складових реалізації навчального процесу має виступити ще одне як скрізне поняття – поняття життєствердного національного образу світу. На сучасному етапі розвитку вітчизняної освіти це поняття є скрізним у навчально-методичному забезпеченні моделі ОСР «Довкілля» і фігурує в Державному стандарті (2011 р.) в освітній галузі «Мови і літератури» [4, с. 32], хоча в навчальних програмах, підручниках, що реалізують цю галузь, не зустрічається. Як відмічає еліта планети – експерти Римського клубу, культурна різноманітність необхідна соціальної еволюції так само, як і генетична для біологічної [3]. А культурну різноманітність можна забезпечити, перш за все, наявністю у представників культури відповідного їй образу світу. Аналіз поняття «зміст освіти» доводить необхідність створення для учнів педагогічних умов для «вирощення» життєствердного національного образу світу і водночас життєствердної моделі світу вітчизняного суспільства, як умови його довговічності.

Зміст освіти впливає з її основної функції – прилучити молодь до загальнолюдських і національних цінностей; це система (закономірний зв'язок елементів) наукових знань про природу, суспільство, людське мислення, практичних вмінь і навичок та способів діяльності, якими повинен оволодіти учень у процесі навчання. Зміст освіти повинен бути спрямований на досягнення основної мети виховання – формування гармонійно розвиненої, суспільно активної особистості – громадянина України [5, с. 137]. Освітньою характеристикою особистості є її образ світу – особистісно значима складова картини світу. Він проявляється в кожному моменті життя людини як вихідний пункт і результат всякого пізнавального процесу, всякої взаємодії з дійсністю [6, с. 102-120].

Кожна жива істота має свій образ світу, який формується все життя. Якщо в навчальному процесі відсутні технологія формування образу світу, контролю за цим процесом, образ світу формується стихійно. Він може бути життєствердним, агресивним чи деструктивним. Відповідно формується модель світу суспільства – життєствердна, агресивна або деструктивна. Суспільство з двома останніми моделями світу не довговічні (Е. Фром, М. Попович).

Підручники, посібники для учнів – основний інструмент формування життєствердного національного образу світу водночас із формуванням у них наукової картини світу, цілісного світорозуміння, якого неможливо досягти учневі без життєствердного образу світу, як особистісно значимої складової наукової картини світу [6].

Поняття освіта, зміст освіти, образ світу, картина світу пов'язані терміном світ – всі форми існування матерії в їх цілісності. Ознакою цілісності є підлягання всіх її елементів єдиним, спільним для них закономірностям. Отже, якщо ми маємо намір реалізувати ідеї Нової освіти, формувати в учнів наукову картину світу, образ світу необхідно визначити зміст загальних для всіх елементів інформації, що пропонуються учням для засвоєння Державним стандартом освіти, загальних закономірностей. Наприклад, в Державному стандарті освіти Іспанії їх визначено за допомогою компетентностей які учні мають набути під час засвоєння змісту освітніх галузей «Природознавство», «Суспільствознавство», «Математика» – це базові закони природи, суспільство, культури та довкілля [1, с. 142]. Співробітники відділу інтеграції змісту загальної середньої освіти Інституту педагогіки довели, що загальні закономірності природи, екології, розвитку літературного процесу можуть слугувати основною формуванням НКС, життєствердного національного образу світу старшокласників [8, с. 10-18].

Автори програм і підручників мають виходити з основної функції освіти – формування гармонійно розвиненої, суспільно активної особистості, громадянина України, створювати

умови для «виращення» кожним учнем свого життєствердного національного образу світу, оволодіння інтегральним мисленням, холістичним світоглядом, що обумовлює природовідповідно високий інтелект, високий рівень соціальної зрілості. Це і буде забезпечення якісної, справедливої освіти. Автори програми, підручники до певного предмета цього не досягнуть, бо вони не зможуть у ньому дати учням систему – закономірно пов'язані знання про природу, суспільство, людське мислення.

Підручники з окремих предметів, зміст яких не пов'язаний єдиною метою – формування цілісного світорозуміння, життєствердного національного образу світу, здатності до застосування знань розв'язувати проблеми, які зустрічаються в середовищі життя, а не тільки на сторінках підручника, не виконають педагогічних вимог до реалізації змісту освіти як системи знань з різних освітніх галузей.

Підручники, з різних предметів, які учні використовують на тому чи іншому етапі навчання, мають являти комплект, який створюється колективом авторів, до якого входять спеціалісти з усіх освітніх галузей. Такий колектив розробляє підручники, що представляють як цілісність змісту однієї освітньої галузі, так і цілісність (систему) знань з різних освітніх галузей. Зміст підручників з природничо-математичних, суспільствознавчих, літературознавчих та ін. предметів перш ніж має узгоджуватися колективом авторів таким чином, щоб вони забезпечували в навчальному процесі:

- об'єднання знань в цілісність як з кожної освітньої галузі, так і з усіх її в цілісну наукову картину світу, в образ світу кожного учня;
- узгоджене проведення інтегративних днів в тому числі, інтегративних днів у довкіллі;
- узгоджене проведення узагальнюючих уроків, до яких учні готуються під керівництвом всіх учителів-предметників і на яких учнями представляються і захищаються моделі образів світу.

Під час впровадження моделі освіти сталого розвитку «Довкілля» колективи авторів розробляли системи підручників з фізики, хімії, біології, географії для 7-11 класів, за допомогою яких учні моделювали образи природи, виділяли ядро природничо-наукових знань, яке засвоювали всі учні. Таким чином оновлення змісту освіти спрямовувалось співробітниками НАПН України до цілісності знань, цілісності мислення [9, с. 147-155; с. 229-231] задовго до того, як еліта планети – Римський клуб – проголосила ознаки Нової освіти.

Рухаючись до досягнення якісної, справедливої освіти, прийдемо до кількості підручників у кожному класі, яка буде відповідати кількості освітніх галузей. Кожен підручник в кожному класі представлятиме інтегрований зміст освітньої галузі. У кожного учня на кожному уроці буде можливість включати нові знання у свій образ світу, набувати природовідповідно високих рівнів інтелекту та соціальної зрілості.

Ключові слова: життєствердний національний образ світу, життєствердна модель світу, наукова картина світу, цілісне світорозуміння, урок у довкіллі, моделювання образу світу та наукової картини світу за допомогою ІКТ, загальні закономірності, читацька, природничо-наукова, математична грамотність.

Список літератури

1. Локшина О.І. Зміст шкільної освіти в країнах Європейського Союзу: теорія і практика (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.): монографія. – К. : Богданова А.М., 2009. – 404 с.
2. Указ Президента України №722/2019. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року. Президент України В.Зеленський. – 30 вересня 2019 р. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825> .

3. Weizsaecker E., Wijkman A. Римский клуб, юбилейный доклад. Вердикт: «Старый Мир обречен. Новый Мир неизбежен!» («Come On!») [Електронний ресурс] / Режим доступу <https://matveychev-oleg.livejournal.com/6653054.html>
4. Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти. Інформаційний збірник та коментарі Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України – 2012 – №4-5, лютий. – С. 3-56.
5. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. – Київ: Либідь, 1997. – 376 с.
6. Гуз К.Ж. Теоретичні та методичні основи формування в учнів цілісності знань про природу / К.Ж. Гуз. — Полтава: Довкілля-К, 2004. — 472 с.
7. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. — К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. — 1728 с.
8. Технології інтеграції змісту освіти : зб. наук. пр. Всеукраїнського круглого столу «Інтеграція змісту освіти в профільній школі», 17 квітня 2019 р., Полтава / [головн. ред. В. Р. Ільченко]. – Вип. 11. – Полтава : ТОВ «АСМІ», 2019. – 184 с. [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://poippo.pl.ua/images/FILES/nml/drukov_produk_POIPPOPDF/2019/zbirnyk_nauk_prats_tech_integ_zm_osv_Vyp11_2019.pdf.
9. Грамматика любви : [науково-публіцистичне видання] / укладач В.Р. Ільченко; під редакцією В.Р. Ільченко та В.А. Продаєвича – Полтава, Одеса: 2017 – 304 с. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://www.facebook.com/groups/778488685585903/files/>.

Ільченко О. Г.,

кандидат педагогічних наук,

старший науковий співробітник відділу інтеграції змісту загальної середньої освіти,

Інститут педагогіки НАПН України, м. Київ, Україна

Ляшенко А. Х.,

Заслужений учитель України, директор Дніпровської ЗОШ,

науковий співробітник відділу інтеграції змісту загальної середньої освіти,

Інститут педагогіки НАПН України, м. Київ, Україна

Педенко В. П.,

науковий співробітник відділу інтеграції змісту загальної середньої освіти,

Інститут педагогіки НАПН України, м. Київ, Україна

ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ НОВИХ ПІДРУЧНИКІВ

Сучасні підручники можуть появитися тільки в результаті врахування нових вимог до освіти, зокрема, врахування Указу Президента України №722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» [1], вимоги щодо Нової освіти ХХІ ст., проголошених Римським клубом щодо цілісного світорозуміння, холістичного світогляду, екологічної свідомості молодих поколінь [2]. Появі сучасного підручника передують наукові дослідження та експериментальна їх перевірка в практиці школи.

Розроблення підручників, які реалізують якісну та справедливую освіту відповідно до Указу №722/2019 вимагає узгодженої дії науковців, спеціалістів з різних освітніх галузей та вчителів різних предметів, зокрема дослідженні співробітників відділу інтеграції змісту загальної середньої освіти природничо-математичного та літературознавчого циклу. Підготовка учнів 10-11 класів до проведення константувального, формувального,